

in Ukraine particularly. The paper highlights the content of the rule of law and the importance of this principle for development of constitutional law in Ukraine. Emphasized the problematic aspects of the rule of law in the Ukrainian legal development. Also it involves an analysis of the constitutional legal doctrine on constitutionalism category. In this terms main focus is set on solving the problem issues in ambiguous understanding of rule of law notion, development and establishment of the rule of law doctrine. The main purpose of the given research is to analyze, evaluate and align main achievements of foreign and domestic scientists. The author reveals the main contemporary approaches of understanding the rule of law in domestic and foreign countries in order find similarities in approaches, reveals the current views on the problem of lack of translated literature and innovative education approaches.

Key words: rule of law, US constitutionalism, principles of constitutionalism, interpretation of the rule of law.

Рекомендовано до друку кафедрою теорії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УДК 340.132.66

*Олена Сергіївна Киця,
студентка ОКР «МАГІСТР»
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ АКТИВ СУДОВОГО ТЛУМАЧЕННЯ

Тематика юридичної техніки є однією з найпопулярніших серед наукових статей, дисертаційних досліджень, як в Україні, так і в державах пострадянського простору. Найбільшої уваги науковці останнім часом приділяють видам юридичної техніки, хоча це і не дивно, адже чи не кожний вид правового акта має свою специфіку, категоріально-понятійний апарат, ознаки, історію становлення та розвитку, які потребують детального дослідження та вивчення. Не є винятком і юридична техніка активів судового тлумачення, яка є особливим видом юридичної техніки. Варто зазначити, що комплексного дослідження з цього питання на теоретичному рівні не провадилося. Тому постає необхідність дослідження низки фундаментальних положень цього питання.

Теоретичною основою даного дослідження є наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, предметом аналізу яких були окремі аспекти юридичної техніки та її видів. Передусім це праці В. Баранова [1], І. Билі [2], Ж. Дзейко [3], Р. Ієринга [4], В. Карташова [5], Т. Кашаніної [6], Д. Керімова [7], А. Красницької [8], Л. Пригари [9], В. Риндюк [10] та ін.

Метою цього дослідження є визначення природи юридичної техніки активів судового тлумачення, окреслення сутнісних характеристик та ознак досліджуваного явища, на підставі чого у підсумку запропоновано авторське визначення поняття «юридична техніка активів судового тлумачення».

Розглядаючи природу юридичної техніки активів судового тлумачення, потрібно зазначити, що вона, з одного боку, має похідний характер від юридичної техніки, який визначається низкою аспектів, зокрема: юридична техніка є родовим поняттям; юридичній техніці активів судово-

го тлумачення та юридичній техніці притаманні низка спільних ознак; використання подібних методологічних інструментів; схожість у наборі елементів (у вигляді засобів та правил) тощо. Та з другого боку, навіть незважаючи на таку схожість, юридична техніка актів судового тлумачення має самостійний характер, що обумовлюється сутнісними характеристиками цього явища. До таких характеристик можна віднести: наявність специфічних ознак; власного категоріально-понятійного апарату; сталого юридико-технічного набору інструментів; специфічні правові акти, на які поширюється дія юридичної техніки актів судового тлумачення; певних особливостей історичного розвитку тощо. Аналіз цих положень дасть можливість з'ясувати природу та понятійність такого явища, як юридична техніка актів судового тлумачення.

Серед сутнісних характеристик юридичної техніки актів судового тлумачення одне з основних місць посідає наявність специфічних ознак. У цьому контексті слід наголосити, що юридичною наукою тематика юридичної техніки актів судового тлумачення була залишена поза увагою, а тому, відповідно, з цього питання відсутні будь-які ідеї. Пропонуємо визначити ті специфічні ознаки, які надалі дадуть змогу визначити категоріально-понятійний апарат цього явища. До таких ознак можна віднести такі:

1. Як вже зазначалося, юридична техніка актів судового тлумачення є особливим видом юридичної техніки;
2. Системність юридичної техніки актів судового тлумачення, що полягає у сукупності засобів, правил та способів, які є основними елементами юридико-технічного набору інструментів;
3. Вимоги юридичної техніки актів судового тлумачення вироблені юридичною наукою на основі всебічного та повного дослідження досвіду нормопроєктування під час її багаторазового практичного застосування;
4. Вимоги юридичної техніки актів судового тлумачення мають переважно імперативний характер, адже низка основних вимог до актів судового тлумачення регламентуються на законодавчому рівні;
5. Юридична техніка актів судового тлумачення застосовується лише для формулювання актів судового тлумачення, а також під час їх узагальнення і систематизації;
6. Застосовуються спеціально уповноваженим суб'єктом — органом судової влади;
7. Застосовуються у передбачений організаційно-процедурний спосіб, що передбачає наявність правової процедури розробки обговорення і прийняття акта тлумачення, порушення якої може бути підставою для втрати актом своєї легітимності;
8. Юридична техніка актів судового тлумачення спрямована на забезпечення гармонійності і досконалості форми та змісту актів судового тлумачення;
9. Юридична техніка актів судового тлумачення характеризується відносною стабільністю, адже юридико-технічний набір інструментів є традиційним у застосування під час формування актів тлумачення норм права;
10. Юридична техніка актів судового тлумачення має постійний характер;
11. Має історичну обумовленість, оскільки застосовуваний юридико-технічний набір вимог вироблений у процесі історичного розвитку інституту судового тлумачення;
12. Юридична техніка актів судового тлумачення має зовнішній прояв — безпосередньо у результаті судового тлумачення у відповідному акті (рішенні, постанові тощо);
13. Застосування юридичної техніки актів судового тлумачення сприяє зручному користуванню та орієнтації по відповідним актам, полегшує пошукову роботу;
14. Врахування положень юридичної техніки актів судового тлумачення сприяє прийняттю ефективних та стабільних актів тлумачення;
15. Юридична техніка актів судового тлумачення забезпечує головну мету актів судового тлумачення, а саме — однозначність у розумінні та застосуванні актів судового тлумачення тощо.

Перераховані вище ознаки обумовлюють самостійність юридичної техніки актів судового тлумачення у системі понятійно-категоріального апарату юридичної науки.

У теорії права традиційно будь-яке юридичне поняття розглядається у двох значеннях — суб'єктивному та об'єктивному. Не виняток і поняття «юридична техніка актів судового тлумачення»:

- **у суб'єктивному значенні** юридична техніка актів судового тлумачення являє собою певну сукупність чи набір знань, вмінь та навичок, досвід кожного творця того чи іншого акта судового тлумачення;
- **в об'єктивному** — юридична техніка актів судового тлумачення характеризується як система вироблених теорією та практикою усталених правил, засобів і прийомів, які використовуються уповноваженим судовим органом у процесі тлумачення.

Однак тут варто звернути увагу на те, що у цій статті досліджується юридична техніка актів судового тлумачення лише з точки зору її техніки, тобто в об'єктивному значенні. У ній ми не розглядаємо аспект розуміння та усвідомлення особи, яка здійснює тлумачення тексту, її здібностей, знання положень законодавства, обізнаності у філософській науці, морального набору якостей тощо. Акт судового тлумачення цікавить нас виключно з точки зору його побудови, логічності, дотримання всіх необхідних юридичних реквізитів, процедур та ін. Таким чином, юридичну техніку актів судового тлумачення можна визначити як систему вироблених наукою і практикою юридико-технічного набору інструментів, який уповноважений судовий орган використовує для прийняття досконалого за формою та якісного за змістом акта судового тлумачення у передбачений організаційно-процедурний спосіб з метою забезпечення максимальної однозначності у розумінні та застосуванні правових норм всіма суб'єктами права.

Невід'ємним елементом поняття та сутнісною характеристикою юридичної техніки актів судового тлумачення є юридико-технічний набір інструментів. Під цим поняттям слід розуміти систему взаємопов'язаних засобів, правил та способів, які вироблені теорією та практикою тлумачення і стали традиційними в силу свого багаторазового застосування під час тлумачення норм права. У цьому контексті постає необхідність визначення складових юридико-технічного набору інструментів. Тож засоби юридичної техніки актів судового тлумачення являють собою інструменти акта тлумачення, за допомогою яких уповноважений судовий орган формулює свою правову позицію, відтворюючи це у формі юридичного тексту акта тлумачення. Правила юридичної техніки актів судового тлумачення являють собою основні вимоги до застосування засобів викладу тексту у зовнішню і внутрішню форми акта тлумачення. Останнім елементом юридико-технічного набору є способи юридичної техніки актів судового тлумачення, однак варто наголосити, що в межах цього дослідження способи розглядаються виключно як технічна складова, тобто передбачена законодавством процедура, порядок організації діяльності уповноважених судових органів щодо прийняття актів тлумачення, їх оприлюднення тощо.

Як зазначалося вище, юридична техніка актів судового тлумачення має своє поширення на особливий вид правових актів, а саме — акти судового тлумачення. У цьому контексті варто звернути увагу, що під актом судового тлумачення розуміється офіційний правовий документ, який містить у собі результат юридико-технічного набору інструментів, відображених у вигляді тексту з правової позиції того чи іншого судового органу.

Безперечним є той факт, що юридична техніка актів судового тлумачення має власну історію та розвиток із певними особливостями, що власне і становить наступну сутнісну характеристику. У цьому контексті варто дослідити деякі акти судового тлумачення у ретроспективі. Оскільки конституційний суд як інститут виник лише в роки незалежності нашої держави, то пропонуємо проаналізувати юридичну техніку актів судового тлумачення на прикладі актів судового тлумачення у вигляді Постанов Верховного Суду СРСР, який був започаткований

ще в Союзному договорі від 1922 р, а, власне, Положення про Верховний Суд СРСР було постановлено 23 листопада 1923 р. (далі — Положення) Президіумом Центрального виконавчого комітету СРСР [11]. Відповідно до цього Положення Верховний Суд СРСР мав право на постановлення керівних роз'яснень та тлумачення всесоюзного законодавства. При цьому варто звернути увагу, що з подальшими змінами законодавства це повноваження залишалося незмінним. Так, проаналізуємо, наприклад, Постанову Пленуму Верховного суду СРСР від 4 березня 1929 р. «Про умови застосування давності та амністії до триваючих та продовжуваних злочинів» [12]. Починається постанова зазначенням органу, який її видав, датою прийняття, далі — назва постанови, яка розкриває предмет правового регулювання щодо якого виникла така необхідність; зазначення необхідності прийняття її з мотивів забезпечення однаковості у застосуванні положень законодавства. Структурно ця постанова складається з п'яти пунктів, що є відображенням лаконічності. Пункти, у свою чергу, поділяються на абзаци, кожний з яких починається з нового рядка. Щодо мови — офіційно постанови публікувалися російською. Термінологія, що вживалася у тексті, досить зрозуміла. Виклад позиції Пленуму доволі логічний та послідовний. Певними особливостями постанов, починаючи від 1923 р. і до 1940 р., є: 1) зазначення порядкового номеру збору пленуму, який прийняв постанову, наприклад, Постанова 23-го Пленуму від 4 березня 1929 р. «Роз'яснення ст. 33 керівних положень основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік про ідеальну і реальну сукупність»; Постанова 42-го Пленуму від 25 лютого 1933 р. «Про кваліфікацію злочинів щодо винищення та розкрадання лісу на корені»; Постанова 51-го Пленуму від 21 червня 1935 р. «Про солідарну відповідальність засуджених за причинену моральну шкоду» тощо; 2) відсутність нумерації постанов, лише зазначення дати прийняття та назви тощо.

Наступним цікавим проявом розвитку юридичної техніки актів судового тлумачення була друга кодифікація радянського законодавства, яка полягала у систематизації нормативних актів союзу РСР та союзних республік. Проведена у 60–80-ті роки хвиля прийняття низки кодифікованих актів спричинила хвилю прийняття чималої кількості постанов Пленуму Верховного Суду СРСР задля однозначності застосування тих чи інших положень нового законодавства. Аналізуючи постанови цього періоду через призму юридичної техніки актів судового тлумачення, наприклад, Постанову Пленуму Верховного Суду СРСР від 25 березня 1964 р. № 2 «Про судову практику у справах про зґвалтування» [13] та Постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 31 березня 1978 р. № 4 «Щодо застосування законодавства при розгляді судами справ про звільнення майна від арешту (виключення з опису)» [14], ми виокремили для себе характерне. Починаються постанови традиційно: зазначається орган, який прийняв документ; далі — назва, дата і номер документа; наступною зазначається назва, яка містить вказівку на предмет регулювання. Внутрішня структура постанови поділена на пункти, які, у свою чергу, поділяються на абзаци, кожен з яких починається з нового рядка. Нумерація є наскрізною — цифрова. Мова постанови — російська. Вживана термінологія є зрозумілою. Простежується логічний та послідовний виклад положень. Характерними особливостями постанов цього періоду є: відсутність порядкового номера Пленуму Верховного Суду СРСР; кожна постанова має свій ідентифікаційний номер; під предметною назвою постанов зазначаються положення про внесення змін та доповнень — це зумовлено прийняттям низки нових актів та необхідності таким чином вносити зміни задля приведення чинних постанов у відповідність до нового законодавства; значно розширилася преамбула (вступна частина), яка виступає певним аналізом судової практики, визначає його недоліки та певні порушення у застосуванні тих чи інших положень законодавства, робиться висновок про необхідність роз'яснення певних положень; досить значні за розміром пункти постанови; закінчується постанова зазначенням постанов, які втрачають чинність.

На підставі положень законодавства можна зробити висновок, жоден із них не згадує існування будь-яких законодавчих чи інших методичних положень, які регулювали саму струк-

туру та форму викладу тексту тлумачення. Тому, можна припустити, що імовірно ці питання врегульовувалися положеннями документознавства.

Враховуючи зазначені вище положення можна говорити про певні позитивні зрушення у застосуванні юридичної техніки в актах судового тлумачення. Інструменти юридико-технічного набору юридичної техніки актів судового тлумачення були доповнені та певним чином ускладнилися. Варто зазначити, що саме за радянських часів були закладені основні інструменти юридико-технічного набору юридичної техніки актів судового тлумачення, адже після розпаду Радянського Союзу більшість пострадянських держав, створюючи свою правозастосовну та інтерпретаційну бази, використовували саме законодавство Союзу. Одні держави перейняли всі притаманні ознаки актів тлумачення того часу і дотепер користуються низкою постанов Пленуму Верховного Суду СРСР, а деякі — вдосконалили їх, виробили власні інструменти, з урахуванням особливостей державного та політичного устрою.

Підсумовуючи все зазначене вище, проаналізувавши питання природи юридичної техніки актів судового тлумачення та дослідивши окремі сутнісні характеристики досліджуваного явища, можна визначити явище юридичної техніки актів судового тлумачення як самостійне, яке розкривається через наявність власного категоріально-понятійного апарату, визначається низкою ознак, які розкривають зміст та розширюють уявлення про поняття юридичної техніки актів судового тлумачення та інші сутнісні характеристики. Однак варто наголосити, що питання юридичної техніки актів тлумачення залишається малодослідженою темою в теорії права та потребує подальшого наукового дослідження та аналізу.

Список використаних джерел

1. *Проблемы юридической техники* : сб. ст. / под ред. В. М. Баранова. — Н. Новгород, 2000. — 823 с.
2. *Била І. О.* Теоретичні основи використання нормотворчої техніки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / І. О. Била. — Х., 2003. — 21 с.
3. *Дзейко Ж. О.* Законодавча техніка в Україні (теоретико-історичне дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 / Ж. О. Дзейко. — К., 2011. — 39 с.
4. *Иеринг Р.* Юридическая техника / Р. Иеринг ; сост. А. В. Поляков. — М. : Статут, 2008. — 230 с.
5. *Карташов В. Н.* Юридическая техника, тактика, стратегия, технология (к вопросу о соотношении) / В. Н. Карташов // Проблемы юридической техники. — Н. Новгород, 2000. — Т. 1. — С. 16–23.
6. *Кашанина Т. В.* Юридическая техника : учебник / Т. В. Кашанина. — 2-е изд., пересмотр. — М. : Норма: ИНФРА-М, 2011. — 496 с.
7. *Керимов Д. А.* Законодательная техника / Д. А. Керимов. — Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1965. — 143 с.
8. *Красницька А. В.* Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування: навч. посіб. / А. В. Красницька. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К. : Парламентське вид-во, 2006. — 528 с.
9. *Пригара Л. І.* Юридична техніка актів правозастосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Л. І. Пригара ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. — К., 2008. — 19 с.
10. *Риндюк В. І.* Законодавча техніка: поняття, форми, види, реалізація в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В. І. Риндюк ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2008. — 20 с.
11. *Положення про Верховний Суд СРСР* // Президіум Центрального виконавчого комітету СРСР. — 1923. — 23 листоп. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=16293>.
12. *Постанова «Про умови застосування давності та амністії до триваючих та продовжуваних злочинів»* // Пленум Верховного Суду СРСР.— 1929. — 4 берез. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.kuban.ru/private/ppvs29g.htm>.
13. *Постанова «Про судову практику у справах про згвалтування»* // Пленуму Верховного Суду СРСР. — 1964. — 25 берез. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.advokat-profes.ru/2010-12-06-13-43-33/449-----25031964--2.html>.
14. *Постанова «Щодо застосування законодавства при розгляді судами справ про звільнення майна від арешту (виключення з опису)»* // Пленум Верховного Суду СРСР. — 1978. — 31 берез. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004400-78>.

Киця О. С. Правова природа та поняття юридичної техніки актів судового тлумачення

Стаття присвячена дослідженню правової природи юридичної техніки актів судового тлумачення. Висвітлено співвідношення юридичної техніки та юридичної техніки актів судового тлумачення. Визначено та проаналізовано сутнісні характеристики юридичної техніки актів судового тлумачення. Розкрито специфічні ознаки юридичної техніки актів судового тлумачення. Запропоновано авторські визначення низки понять, зокрема: юридична техніка актів судового тлумачення, юридико-технічний набір інструментів, правила, засоби та способи юридичної техніки актів судового тлумачення; акти судового тлумачення тощо. Висвітлено історію розвитку юридичної техніки актів судового тлумачення у радянські часи тощо. Зроблено висновок про самостійність явища юридичної техніки актів судового тлумачення.

Ключові слова: юридична техніка, юридична техніка актів судового тлумачення, юридико-технічний набір інструментів, правила, засоби, способи, акт судового тлумачення.

Киця Е. С. Правовая природа и понятие юридической техники актов судебного толкования

Статья посвящена исследованию правовой природы юридической техники актов судебного толкования. Освещено соотношение юридической техники и юридической техники актов судебного толкования. Определены и проанализированы существенные характеристики юридической техники актов судебного толкования. Раскрыты специфические признаки юридической техники актов судебного толкования. Предложено авторское определение ряд понятий, среди них: юридическая техника актов судебного толкования; юридико-технический набор инструментов; правила, средства и способов юридической техники актов судебного толкования; акты судебного толкования и др. Освещена история развития юридической техники актов судебного толкования в советские времена. Сделан вывод про самостоятельность явления юридической техники актов судебного толкования.

Ключевые слова: юридическая техника, юридическая техника актов судебного толкования, юридико-технический набор инструментов, правила, средства, способы, акт судебного толкования.

Kitsya O. Legal origination and meaning of juridical technique of judicial explication acts

The article is dedicated to the exploration of legal origination of juridical technique of judicial explication acts. The ratio of juridical technique and juridical technique of legal explication acts is being highlighted. Significant characteristics of juridical technique of legal explication acts are defined and analyzed. The specific signs of juridical technique of legal explication acts equal are disclosed. The author's interpretation of meanings is suggested. Among them: juridical meaning of legal explication acts, juridical and technical set of tools; rules, meanings and ways of juridical technique of legal explication acts; juridical explication acts. The soviet history of development of juridical technique of legal explication acts is highlighted. The conclusion about the independence of phenomenon of juridical technique of legal explication acts is made.

Key words: juridical technique, juridical technique of legal explication acts, juridical and technical set of tools, rules, meanings and ways, legal explication act.

Рекомендовано до друку кафедрою теорії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка.